

เงื่อนไขของการมีส่วนร่วมที่เกี่ยวกับสภาพแวดล้อมชุมชน

ในการศึกษาชุมชนนอกจากจะต้องทำตัวให้กลมกลืนกับสภาพชุมชน เพื่อให้เรียนรู้ชุมชนได้คล้อยถึงขั้นแล้ว เราต้องไม่มองว่าชุมชนมีสภาพที่ดี สุข สงบ วิถีชีวิตของชุมชนราบเรียบ เพราะถ้ามองเช่นนั้นก็就不用ไปปรับปรุง หรือชักเปลี่ยนอะไรให้ดีขึ้น แต่เราจะต้องศึกษาทั้งข้อดีและข้อเสียของชุมชนเพื่อหาหนทางที่เหมาะสมในการส่งเสริม หรือสนับสนุนการพัฒนาในชุมชนต่อไป

แต่จากการศึกษาพบว่า การที่โครงการต่าง ๆ ล้มเหลวสาเหตุหนึ่งก็เนื่องมาจาก ชีตจำกัดเกี่ยวกับภาวะแวดล้อมของชุมชนหรือสภาพของชุมชนนั่นเอง

สภาพแวดล้อมโครงการที่มีผลต่อความสำเร็จ หรือความล้มเหลวของโครงการคือ

1. ชีตจำกัดเกี่ยวกับลักษณะทางกายภาพ
2. ชีตจำกัดทางค้ำานเศรษฐกิจ
3. ชีตจำกัดทางค้ำานการ เมืองการปกครอง
4. ชีตจำกัดทางค้ำานสังคม
5. ชีตจำกัดทางค้ำานวัฒนธรรม
6. ชีตจำกัดทางค้ำานประวัติศาสตร์

ชุมชนใดที่มีปัจจัยต่าง ๆ ที่กล่าวมา เอื้ออำนวยต่อการค้ำานการต่าง ๆ ย่อมมีผลทำให้โครงการนั้นประสบผลสำเร็จหรือมีความเจริญก้าวหน้า ชุมชนที่มีลักษณะตรงกันข้ามก็จะประสบความล้มเหลว

1. ศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับลักษณะทางกายภาพ

บ้านหนองกง

ชาวบ้านส่วนใหญ่คิดที่จะปลูกข้าว แต่พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ดอน ถ้าหากปีใดฝนตกน้อยก็ท้องปโลยที่โหวาง เปลา่่นออกจกนี้แล้วพื้นที่เป็นดินปนทราย ขาดความอุดมสมบูรณ์ ถ้าหากฝนตกมากดินจะแน่นไม่เหมาะแก่การ เพาะปลูก

แหล่งน้ำธรรมชาติที่อยู่ใกล้หมู่บ้านมากที่สุดคือ หนองกง แต่ในช่วงหน้าแล้งน้ำก็จะเหือด มีลำน้ำเขินและฝายนอร์เว ซึ่งอยู่ห่างจากหมู่บ้าน 3 ก.ม. และ 2 ก.ม. ตามลำดับ แต่ชาวบ้านก็ไม่ได้ใช้น้ำจากแหล่งน้ำทั้งสอง มาทำการเพาะปลูกมากนัก คงมี 2 ครอบครัวคือ ผู้ใหญ่บ้านและผู้ช่วยเท่านั้นที่เข้าไปเพาะปลูกในพื้นที่ฝายนอร์เว

ในปัจจุบันป่าได้ถูกทำลายไปมาก สภาพของป่า (ทางด้านทิศตะวันออกของหนองกง) คงมีต้นไม้เล็ก ๆ ชาวบ้านจึงไม่สามารถใช้ประโยชน์โดยตรงจากป่า

สภาพของหมู่บ้านยังแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มคือ ที่ปากทางเข้าหมู่บ้านและติดถนนใหญ่ อีกกลุ่มหนึ่ง กังนั้นเมื่อมีประชุม หมู่บ้านกลุ่มนี้อาจไม่เข้าร่วมในบางครั้ง

บ้านฝาง

พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ลุ่ม ในบางครั้งก็มีน้ำท่วม การทับถมของตะกอน ทำให้ดินอุดมสมบูรณ์การเพาะปลูกจึงได้ผลดี นอกจากนี้ยังมีลำห้วย 2 สายไหลผ่าน ชาวบ้านได้อาศัยแหล่งน้ำนี้ในการเพาะปลูก โดยเฉพาะในปัจจุบันมีการสร้างฝายน้ำล้น จึงทำให้การเพาะปลูกได้ผลมากยิ่งขึ้น

ใกล้ ๆ หมู่บ้านยังมีป่า ซึ่งชาวบ้านสามารถเก็บของป่ามาเป็นอาหารและขายได้ ความอุดมสมบูรณ์ของหมู่บ้านจึงมีมากกว่าที่บ้านหนองกง

ความอุดมสมบูรณ์ทางธรรมชาติจึงเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้หมู่บ้านทั้ง 2 มีความแตกต่างกัน การดำรงชีวิตของชาวบ้านหนองกงจึงต้องผูกพันอยู่กับตลาดมากกว่า ในขณะที่บ้านฝางสามารถปลูกพืชผักไว้รับประทาน หาปลาจากลำห้วย หรือเก็บของป่ามา

เป็นอาหาร แต่บ้านหนองกุงต้องซื้อจากตลาด

ความแตกต่างทางด้านกายภาพมีผลต่อการพัฒนา เช่น

- จากสภาพกายภาพที่ไม่เหมาะสมการ เพาะปลูกหรือไม่มีเวลาที่จะทำการ เพาะปลูก เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้คนอพยพไปหางานทำนอกชุมชน
- การที่ชุมชนบ้านหนองกุงผูกพันอยู่กับตลาดมากและไม่มีอำนาจต่อรองเกี่ยวกับราคาสินค้า ทำให้ตกอยู่ในสภาพที่เสียเปรียบ
- ในขณะที่บ้านฝาง สามารถทำการเกษตรแบบผสมผสาน โดยยึดหลักการพึ่งตนเองได้ เนื่องจากมีน้ำ มีที่ดิน ที่อุดมสมบูรณ์ แต่บ้านหนองกุงคงทำได้ยาก เพราะไม่มีที่ดินอุดมสมบูรณ์ ไม่มีแหล่งน้ำที่พอเพียง แหล่งน้ำอยู่ไกลจากบ้าน

เนื่องจากบ้านหนองกุงมีสภาพทางด้านกายภาพที่ไม่เหมาะสมดังกล่าว แม้ว่าจะมีหน่วยงานเข้าไปสนับสนุน อย่างไรก็ตาม ชาวบ้านก็ไม่มีเวลาจะเข้าร่วม และต้องทำงานหนักเพื่อให้มีอยู่มีกิน และบางคนก็ต้องไปทำงานนอกหมู่บ้าน การเข้าร่วมในกิจกรรมการพัฒนาจึงเป็นไปได้น้อย

2. ศึกษาค้นหาทางค้าเศรษฐกิจ

บ้านหนองกุง

1. ปัญหาการไร่ที่ทำกิน ร้อยละ 72.80 ของครอบครัวทั้งหมดไม่มีที่ทำกิน แต่หากเฉลี่ยแล้วทั้งหมู่บ้านจะมีที่ทำกินครอบครัวละ 3.51 ไร่ ซึ่งอยู่ในเกณฑ์ต่ำ ผลผลิตข้าวไม่พอเพียงที่จะบริโภคในหมู่บ้าน ชาวบ้านจึงต้องดิ้นรนเผ่าถ่านขายและรับจ้าง ซึ่งการเผ่าถ่านขายก็มักจะมีคู่แข่ง คือถ่านมาจากภูเวียง ซึ่งขายในราคาถูกกว่า การขายถ่านราคาตัวเอง และหาไม้เผ่าถ่านลำบาก การไปรับจ้างก็ประสบปัญหาการชุกครึบแรงงานไม่ค่อยมีงานทำ

การไร่ที่ทำกิน ทำให้ชาวบ้านต้องอาศัยตลาดมากขึ้น เพราะชาวบ้านต้องซื้ออาหารและของใช้ที่จำเป็นจากตลาด เวลาขายถ่านหรือสินค้าที่ชาวบ้านผลิตได้ ชาวบ้านมักจะไม่ใช้ผู้กำหนดราคา ถ้าขายแพงมากพ่อค้าหรือผู้บริโภคก็จะไม่ซื้อ แต่เมื่อสินค้าอุปโภค

บริโลก พ่อค้าก็จะเป็นผู้กำหนดราคา การที่ชาวบ้านมีเศรษฐกิจแบบพึ่งตลาด ทำให้ชาวบ้านตกอยู่ในสภาพที่เสียเปรียบ ไม่มีการเก็บออมไว้ในยามจำเป็น เช่น เจ็บป่วย งานแต่งงาน การศึกษาบุตร เป็นต้น

2. ปัญหาการเป็นหนี้สินของชาวบ้าน ความจำเป็นต้องใช้เงินในยามเจ็บป่วยแต่งงาน การศึกษาบุตร ไม่มีข้าราชการ ราษฎร ชาวบ้านจะกู้เงินจากนายทุนนอกหมู่บ้าน ซึ่งส่วนมากจะต้องเสียดอกเบี้ย ร้อยละ 6-20 บาท ทำให้ชาวบ้านต้องคิดรันทหาเงินมาใช้หนี้สิน

3. ปัญหาการออกไปทำงานนอกชุมชน การออกไปทำงานนอกชุมชน เป็นวิธีเดียวที่ชาวบ้านคิดว่าจะทำให้ตนมีรายได้เป็นกอบเป็นกำ เพราะถ้ารับจ้างอยู่แถวบ้านข้างเคียง นอกจากจะให้ค่าจ้างต่ำแล้วยังหางานทำยาก ชาวบ้านก็มีความจำเป็นที่จะต้องออกไปทำงานนอกชุมชน เพราะหนี้สินโดยเฉพาะการไปทำงานในไร่อ้อย ชาวบ้านสามารถเบิกเงินล่วงหน้า เพื่อนำมาใช้เงินคอก ที่ยืมจากนายทุน และถ้าหากทำงานไม่ครบตามจำนวนเงินที่เบิกมากก็ต้องทำหนี้ในปีต่อไป นับว่าเป็นสิ่งผูกพันระหว่างชาวบ้านและผู้จ้าง ร้อยละ 50 ของคนในหมู่บ้าน ยังออกไปทำงานนอกหมู่บ้าน

จากปัญหาทางบ้านเศรษฐกิจดังกล่าว ชาวบ้านจึงจำเป็นต้องคิดรันทหาเงินเพื่อความอยู่รอด โครงการต่าง ๆ ที่ชาวบ้านทำ และได้รับการสนับสนุน จากองค์การฯ ส่วนมากเป็นโครงการที่คงอาศัยระยะเวลาหนึ่ง จึงจะให้ผลประโยชน์ตอบแทน ในกรณีนี้ที่ชาวบ้านมีปัญหาทางบ้านเศรษฐกิจมากเช่นนี้ ย่อมไม่มีเวลาที่จะไปทำกิจกรรมตามโครงการต่าง ๆ ได้

บ้านฝาง

ประมาณร้อยละ 11.36 ของครอบครัวทั้งหมดไร่ที่ทำกิน แต่ถาเฉลี่ยแล้วทั้งหมู่บ้านจะมีไร่ทำกินครอบครัวละ 11.72 จากการผลิตข้าวได้ไร่ละ 30 ถึง ผลผลิตเฉลี่ยก็ประมาณ 351.6 ถึงต่อครอบครัว คนที่ไม่มีไร่ทำกิน ส่วนมากจะไปทำงานนอกชุมชน แต่คนที่ไม่มีที่ดินอยู่ถึงร้อยละ 88.64 ของครอบครัวทั้งหมดในช่วงที่คนส่วนมาก ยังมีข้าราชการ อยู่ก็สามารถที่จะทำกิจกรรมต่าง ๆ ที่ทางองค์การฯ ให้การสนับสนุนเป็นอาชีพเสริมได้ นอกจากนี้ชาวบ้านยังสามารถที่จะปลูกพืชผักในพื้นที่ของตน แล้วนำไปแลกกับข้าวเพื่อนำมารับประทานในยามขาดแคลน

การอพยพไปทำงานนอกชุมชนทั้งครอบครัวมีเพียงร้อยละ 9.09 ของครอบครัวทั้งหมด (8 ครอบครัว) เมื่อคนส่วนใหญ่ยังอยู่ในชุมชน การทำกิจกรรมการพัฒนาต่าง ๆ จึงเป็นไปได้ดี เพราะจำนวนคนที่เข้าร่วมมีมาก ผลงานที่ได้ก็ย่อมมีมากด้วย

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า ปัญหาเศรษฐกิจความยากจน การไร้ที่ทำกิน การมีหนี้สินของชาวบ้าน ทำให้คนต้องดิ้นรนทำมาหากิน เพื่อความอยู่รอด ไม่มีเวลาว่างเข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนา คนที่ออกไปทำงานนอกหมู่บ้าน ย่อมมีโอกาสเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาในหมู่บ้านได้น้อย จากบทเรียนของการทำงานขององค์กรที่ผ่านมา ก็เห็นได้ว่าการแก้ปัญหาโดยจัดหาที่ดินให้ก็ไม่ใช่วิธีทางที่จะแก้ปัญหาทางบ้านเศรษฐกิจได้ การแก้ปัญหาจะต้องเลือกกิจกรรมที่เหมาะสม ส่งเสริมทางการศึกษา ทางด้านจิตใจให้คนเข้าใจหลักการพัฒนาร่วมกัน แต่ถ้าคนยังเห็นผลประโยชน์ส่วนตัว กิจกรรมต่าง ๆ ก็จะล้มเหลว

3. ชี้แจงจำกัดทางด้านการเมืองการปกครอง

การรวมอำนาจเข้าสู่ส่วนกลาง ทำให้ข้าราชการส่วนมากต้องทำหน้าที่เป็นผู้แทนของรัฐบาลมากกว่าจะเป็นผู้แทนของประชาชน รัฐบาลจากศูนย์กลางมีอำนาจที่จะกำหนดแผนหรืออนุมัติโครงการต่าง ๆ ซึ่งก็มักจะเกิดช่องว่าง หรือความไม่เข้าใจระหว่างเจ้าหน้าที่ของรัฐและประชาชน

แต่สำหรับเจ้าหน้าที่ขององค์กรฯ จะต้องไปใช้ชีวิตร่วมกับชุมชนอย่างน้อย 3 เดือน ความเข้าใจในชุมชนจึงอาจมีได้มากกว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐ แต่อย่างไรก็ตาม ปัญหาทางด้านการเมืองการปกครองมีผลต่อกิจกรรมการพัฒนาอย่างมากก็คือ การเมืองการปกครองภายในหมู่บ้าน เพราะกิจกรรมต่าง ๆ เป็นกิจกรรมที่ต้องอาศัยผู้นำเป็นคนเคลื่อนไหวงานอยู่มาก

บ้านหนองกุง

ปัญหาที่สำคัญทางด้านการเมืองการปกครองคือ

1. ปัญหาขัดแย้งอย่างเด่นชัดระหว่างผู้นำที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ (ปี 2524-2530) ทำให้ชุมชนซึ่งมีขนาดเล็กอยู่แล้วต้องแตกแยกเป็น 2 กลุ่ม จากความขัดแย้งมีผลทำให้ต่างฝ่ายต่างกล่าวโจมตีกัน ไม่ให้ความร่วมมือในการทำงาน

ในบางครั้งก็ขัดขวางการทำงานกัน โดยเฉพาะในช่วงก่อนนี้ผู้นำที่ไม่เป็นทางการมีลักษณะเป็นผู้อุปถัมภ์ในชุมชนอยู่แล้ว คนส่วนมากจึงไม่อยากเข้าร่วมกิจกรรมกับผู้นำที่เป็นทางการ คงมีพหุวิชาที่เท่านั้นที่ให้การสนับสนุน

2. ผู้นำบางคนไม่ได้ทำเป็นตัวอย่างที่ดี เช่น ชอบเอาเปรียบคนอื่น เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน และวิชาดีกว่าส่วนรวม คอร์รัปชัน ตลอดจนเป็นคนที่ชอบใช้อำนาจ จึงไม่สามารถที่จะชักจูงให้คนอื่นเข้าร่วมกิจกรรม

การคอร์รัปชัน ทำให้คนเกิดการเบื่อก่อนหน้า ไม่อยากร่วมทำงานกับผู้นำคนในชุมชน ไม่มีความเชื่อมั่นว่าโครงการต่าง ๆ จะดำเนินไปอย่างมีความก้าวหน้า

3. ผู้นำยังเพิกเฉยต่อกิจกรรมการพัฒนา เช่น ในกรณีการเข้าอบรม หรือไปปฏิบัติงานในที่ต่าง ๆ มา มักจะไม่ถ่ายทอดความรู้ หรือนำมาคุยกับคนอื่น

4. ขาดกลุ่มผู้นำ การทำกิจกรรมต่าง ๆ ผู้นำคนเดียวอาจจะทำงานไม่ได้ผลดี แต่ถ้ามีหลายคนคอยช่วยเหลือกัน ให้คำปรึกษาแนะนำในทางที่ถูกที่ควร กิจกรรมต่าง ๆ ก็จะดำเนินไปได้ดี

บ้านแฝง

ความขัดแย้งของผู้นำมีบ้างแต่ไม่เด่นชัด ผู้นำแต่ละคนยังทำงานเป็นกลุ่ม คอยปรึกษากันหรือเกี่ยวกับกิจกรรมต่าง ๆ ภายในหมู่บ้านก่อนที่จะประชุมกันในหมู่บ้าน กลุ่มผู้นำจะประชุมกันก่อนแล้วจึงนำเรื่องนั้น ๆ ไปปรึกษากับชาวบ้านอีกที การแบ่งกลุ่มการปกครองโดยให้มีผู้นำประจำคุ้ม เป็นปัจจัยที่เอื้ออำนวยต่อการรวมกลุ่มกัน ผู้นำยังสามารถที่จะชักจูงใจให้คนในคุ้มของตัวเองเข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนาได้มาก เพราะความนับถือสนับสนุนและความไว้วางใจกัน

การมีผู้นำที่ไม่เป็นทางการหลาย ๆ คนทำงานร่วมกันทำให้การทำงานได้ผลดียิ่งขึ้น ถ้าหากผู้นำคนใดมีอุปนิสัยที่ไม่เหมาะสมหรือทำงานผิดพลาดคนอื่นก็จะให้คำปรึกษาตักเตือน ถ้ารู้จักขอบพระคุณของผู้นำแต่ละคนอาจจะทำให้การทำงานร่วมกันได้ผลในกรณีผู้นำบางคนชอบกินเล็กกินน้อยจะไม่ให้คุ้มการเงิน นักพูดก็ให้เป็นนักประชาสัมพันธ์ภายในหมู่บ้าน พูดไม่เก่งก็เป็นตัวอย่างทางด้านการทำงาน เป็นต้น แม้จะมีปัญหา ก็สามารถแก้ปัญหาได้

ในบางครั้งผู้นำได้สร้างอำนาจต่อรองเพื่อค้ำผลประโยชน์เข้าหมู่บ้าน
ตนเองโดยเฉพาะในช่วงที่มีการเลือกตั้งผู้แทนราษฎร

ปัจจัยในด้านการเมืองการปกครองโดยเฉพาะในเรื่องของผู้นำจึงเป็น
สิ่งชี้ให้เห็นถึงผลการพัฒนาใน 2 หมู่บ้านแตกต่างกัน ถ้าหากผู้นำไม่ซัดแย้งกันอย่างเด่นชัด
เป็นตัวอย่างที่ดีแก่คนอื่น เข้าใจหลักการพัฒนาไม่เพิกเฉยต่อกิจกรรมการพัฒนา ตลอดจน
การมีผู้นำหลาย ๆ คนทำงานกันเป็นกลุ่ม การพัฒนาหมู่บ้านย่อมเป็นไปได้

4. ศึกษากิจทางศาสนาสังคม

บ้านหนองกุง

1. ความไม่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของคนในชุมชน เนื่องจากคนอพยพ
มาจากที่ต่างกัน แม้จะมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันในกลุ่มหรือเครือญาติ แต่ความรู้สึกที่มีต่อกัน
ในชุมชน โดยทั่วไปแล้วยังแบ่งแยกเป็นพวกเราพวกเรา การให้ความช่วยเหลือระหว่าง
กัน และเมื่อมีผลประโยชน์ใด ๆ ก็มักจะดึงเข้ากลุ่มของตนเป็นการเสริมความแตกแยก
ในชุมชนมากขึ้น โดยเฉพาะไม่มีแกนที่สร้างความศรัทธา อบรม ชักจูงให้ชาวบ้านมีความ
เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ไม่มีผู้นำทางศาสนา ผู้อาวุโสที่มีอยู่ชาวบ้านก็ไม่ได้รับความเคารพ
นับถือ เพราะส่วนมากเป็นคนจน ครูที่อยู่ปากทางเข้าหมู่บ้านก็ไม่ได้เข้าไปสนใจเกี่ยวกับ
เรื่องต่าง ๆ ภายในหมู่บ้านเท่าใดนัก อาจเป็นเพราะตั้งหมู่บ้านอยู่ห่างจากชุมชนใหญ่ ไม่
ใช้คนในหมู่บ้าน ไม่ใช่ครูประจำหมู่บ้าน เป็นต้น เมื่อขาดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของ
คนในหมู่บ้าน การที่จะเข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนาทุกกลุ่ม จึงมีปัญหายูบย้าง

การรวมตัวของคนในหมู่บ้านยังไม่มั่นคง เมื่อมีหนทางที่จะไป คือ พบที่
อุดมสมบูรณ์มากกว่า เหมาะสมกว่าก็จะอพยพไป ความผูกพันกับหมู่บ้านจึงมีไม่มากนัก

ความสัมพันธ์แบบเครือญาติ และความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์ที่เกิดขึ้นในชุมชน
นำไปสู่ความรู้สึกการถือพวกพ้องภายในชุมชน ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในสังคมไม่
เกิดขึ้น การอพยพเข้ามาอยู่ในหมู่บ้าน ส่วนมากจะตั้งบ้านเรือนอยู่ใกล้ญาติ คนส่วนใหญ่ไม่
ได้อพยพมาจากท้องถิ่นเดียวกัน ความรู้สึกกลุ่มเขากลุ่มเราก็มียากและ เมื่อขาดคนประสาน
ความเข้าใจที่ดีต่อกัน ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของคนในสังคม จึงไม่เกิดขึ้น

ขนาดของครอบครัว เล็กเฉลี่ยแล้ว 3.76 คน ต่อ 1 ครอบครัว การเป็นครอบครัวขนาดเล็ก และต้องใช้แรงงานในการทำมาหากิน จึงเป็นการยากที่จะหาเวลาเข้าร่วมโครงการ

บ้านฝาง

1. คนที่บ้านฝางมีความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันมาก เพราะคนส่วนใหญ่อพยพมาจากบ้านโนนทอง คนที่มาที่หลังก็มักจะมาแต่งงานกับคนที่ย้ายเข้ามาก่อน ความสัมพันธ์แบบเครือญาติจึงมีมาก การพึ่งพาอาศัยกัน การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่จึงมีมาก ในหมู่บ้านยังมีคนจนคนรวยพอที่จะอาศัยกันได้

การที่ลักษณะทางกายภาพเหมาะสมทั้งการทำงานการเกษตร การอพยพย้ายถิ่นฐานของชาวบ้านจึงมีน้อย การรวมตัวกันของชุมชนจึงค่อนข้างจะมั่นคง ความผูกพันของชาวบ้านที่มีต่อหมู่บ้านจึงมีมาก

2. จำนวนคนในครอบครัวมีประมาณ 5 คนต่อครอบครัว แม้ว่าจะใช้แรงงานในการทำมาหากิน แต่ก็ยังมีคนที่ทำงานเพื่อส่วนรวมได้

นอกจากนี้ที่บ้านฝาง ยังนับถือระบบอาวุโสอยู่มาก คนแก่ก็มีบทบาทในการสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในสังคม เมื่อมีคนทะเลาะกันก็สามารถให้คนแก่ไกล่เกลี่ยปรองคองกันได้

5. ชีวิตจำกัดทางค่านิยมธรรม

บ้านหนองกุง

ถ้าจะมองในค่านิยมการดำเนินชีวิต ของบ้านฝาง และบ้านหนองกุงย่อมแตกต่างกันอยู่บ้าง บ้านหนองกุงซึ่งมีอาชีพเฝ้าด่านชายและรับจ้างมักจะมีมองตนเองว่าต่ำต้อย ไม่มีความเชื่อมั่นในตนเอง ไม่กล้าแสดงความคิดเห็น เป็นสาเหตุหนึ่งที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาแบบพึ่งตนเอง

เนื่องจากไม่มีพระประจำวัด และชาวบ้านยังผูกพันอยู่กับหมู่บ้านเก่าของตนเองอยู่ เวลาทำบุญตามประเพณีต่างคนก็ไปทำกับญาติที่บ้านเก่าของตนเอง ดังนั้นโอกาสที่จะใช้ประเพณีต่าง ๆ ถึงคนให้มาร่วมกัน หรือสร้างความเป็นปึกแผ่น ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันจึงมีน้อย แม้คนจะมีความเชื่อ เรื่องผี ปู่ ตา เหมือนกัน แต่การทำพิธีก็ไม่ได้ทำร่วมกัน ต่างคนก็นำไปรวมกันที่บ้านเจ้า (คนที่คิดศอกกับผี) แล้วเจ้าจะทำพิธีเพียงคนเดียว

บ้านฝาง

ที่บ้านฝางคนยังกล้าพูดกล้าแสดงความคิดเห็นมากกว่าการพุดคุย หรือที่เรียกว่ากระบวนการ เสวนานำไปสู่การแก้ปัญหา ได้อย่างถูกต้อง การที่ชาวบ้านไม่ได้ว่าตนเองต่ำต้อย สามารถแก้ปัญหาโดยยึดหลักการที่ฟังตนเองได้ แทนที่จะหึงหิงหรือคอยรับแต่ความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่องค์กรฯ

พระที่วัดเป็นผู้ที่ให้ความสนใจช่วยเหลือชาวบ้าน เช่น ในเรื่องศูนย์เด็กเล็ก พระยังเป็นผู้นำชาวบ้านในการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ชาวบ้านได้ทำบุญตามประเพณีต่าง ๆ ร่วมกัน ความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของชาวบ้าน จึงมีมากกว่าบ้านหนองกุง

ที่บ้านฝาง ยังพอที่จะใช้ประเพณีความเชื่อ เป็นสิ่งชักจูงให้ชาวบ้านทำงานและมองเห็นประโยชน์ส่วนรวมร่วมกัน ในขณะที่บ้านหนองกุงทำได้ยาก ชาวบ้านก็ไม่เคยชินต่อการร่วมงานบุญประเพณีร่วมกัน

6. ชี้แจงทัศนคติทางศาสนาระวัติศาสตร์

บ้านหนองกุง

1. ความเคยชินกับการเผ่าถ่านขาย และการรับจ้าง เพราะชาวบ้านทำกันมาประมาณ 50 ปี มาแล้ว ทำให้มีความถนัด จึงเป็นการยากที่จะส่งเสริมอาชีพอย่างอื่นที่ชาวบ้านไม่ถนัด

2. ปัญหาที่เกี่ยวกับการคอร์ปชั่น การเอารักเอาเปรียบของผู้นำบางคน เมื่อเข้าร่วมทำงานกันแล้วมีการฉ้อฉลโกงกัน ชาวบ้านก็ไม่อยากเข้าร่วมเพราะมองไม่เห็นว่าการนั้น จะมีความเจริญก้าวหน้าและสามารถกระจายผลประโยชน์มาสู่ตนเองได้อย่างเต็มที่

3. ความล้มเหลวของโครงการต่าง ๆ ในอดีต เช่น โครงการจัดซื้อที่ดินเพื่อการเกษตร ท่อผ่า ช่างตีเหล็ก ชาวบ้านไค่ลองท่ามาแล้ว พบว่ามีปัญหาที่เกี่ยวข้องกับกลไกของตลาด การให้ผลประโยชน์ตอบแทนซ้ำ เป็นต้น เมื่อเคยทำโครงการต่าง ๆ แล้วเกิดความล้มเหลว ชาวบ้านก็ไม่อยากทำโครงการเช่นนี้อีก

บ้านฝาง

ชาวบ้านมีความคุ้นเคยกับการเกษตร จะมีการอพยพไปทำงานนอกชุมชนก็เพิ่งจะเริ่มมีในปี 2521 และเมื่อมีองค์การเข้าไปสนับสนุน ชาวบ้านซึ่งถนัดทางด้านกิจการเกษตรอยู่แล้ว ก็จะเลือกโครงการทางด้านนี้ ผลของโครงการประสบความสำเร็จ เช่น โครงการนำอากาศเพื่อการเกษตร โครงการปลูกพืชผักในช่วงหน้าแล้ง การเลี้ยงปลาในนาข้าว ชาวบ้านคนอื่น ๆ ที่เห็นความสำเร็จของเพื่อนบ้านก็เป็นสิ่งรูงใจให้เข้าร่วมกิจกรรม

ในโครงการต่าง ๆ แม้ว่าจะมีการฉ้อฉลหรือโกงกันบ้างแต่สมาชิกก็สามารถที่จะจัดการแก้ปัญหาต่าง ๆ ได้ เห็นได้จาก การสับเปลี่ยนหน้าที่เพื่อให้เหมาะสมกับงาน โครงการต่าง ๆ จึงสามารถดำเนินไปได้ แต่โครงการที่ปัญหามากเช่น โครงการช่างไม้ก็ต้องเลิกล้มเช่นกัน

ความสำเร็จของการพัฒนา ในอดีตจึงเป็นสิ่งชักจูงให้คนต้องการที่จะเข้าร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ

ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมของโครงการ คือ ลักษณะกายภาพ เศรษฐกิจ การเมือง การปกครอง สังคม วัฒนธรรม และประวัติศาสตร์ จึงเป็นตัวกำหนดการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ชุมชนที่ปัญหาทางด้านแวดล้อมของโครงการมาก จะมีผลทำให้โครงการไม่เจริญก้าวหน้า หรือต้องเลิกล้มไปในที่สุด

สรุป

บ้านปางและบ้านหนองกุง เป็นหมู่บ้านยากจนทั้ง ๒ หมู่บ้าน แต่บ้านปาง มีสภาพแวดล้อมชุมชนที่ดีกว่าเป็นความอุดมสมบูรณ์ทางธรรมชาติ การถือครองที่ดิน มีกลุ่มผู้นำที่เข้มแข็ง มีความเป็นเอกฉันท์ทางสังคม มีวัฒนธรรมเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวให้ คนเข้าร่วมกิจกรรมภายในหมู่บ้านมากกว่าบ้านหนองกุง ประชาชนในบ้านปางจึงสามารถ เข้าร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ได้อย่างเป็นจริงมากกว่าที่บ้านหนองกุง โครงการพัฒนาที่ ยานมาจึงมีประสพผลสำเร็จมากกว่าที่บ้านหนองกุง